

Motion till riksdagen 2013/14:Fi306

av **Valter Mutts och Annika Lillemets (MP)**

En hållbar finansiell infrastruktur

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att låta utreda hur sparbankernas villkor kan stärkas samt om en CDFI-plattform skulle behövas även i Sverige.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att låta utreda hur en grön investeringsbank skulle kunna etableras i Sverige.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att förutsättningslöst låta utreda hur Riksbankens ställning när det gäller penningutgivning och kreditgivning kan stärkas.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att tillsätta en utredning med uppdrag att ta fram en färdplan för Riksbankens återdemokratisering och hur dess uppdrag kan utvidgas till att även omfatta mål om social rättvisa och naturresurshushållning.

Bakgrund

I många med Sverige jämförbara länder finns en mångfald av kreditinstitutioner. Det finns all anledning att även i vårt land införa fler typer av banker med mera för att tillgodose de mångas behov och främja en grön omställning.

Inte minst den djupa finanskrisen 2008 har visat att det globaliserade finansiella system som tillåtits växa okontrollerat, präglad av stark maktkoncentration och närmast obefintlig demokratisk styrning, inte är hållbart.

I Sverige dominerar kreditmarknaden av fyra storbanker, som samtliga har formen av börsnoterade aktiebolag. I skarp kontrast till denna finansiella monokultur finns på många håll i omvärlden en betydande kooperativ banksektor och därtill en mångfald av lokalt förankrade banker och kreditinstitut.

Fel! Okänt namn

Lokala kreditinstitut

I USA har *credit unions*, ett slags kooperativa banker, drygt 90 miljoner medlemmar, vilket utgör 40 procent av landets vuxna befolkning. Dessa banker har vanligen en utpräglat lokal förankring och benämns då *community banks*, till vilka även åtskilliga mindre privata banker brukar räknas. Flertalet av dessa banker har klarat finanskrisen avsevärt bättre än storbankerna på Wall Street.

I ekonomiskt eftersatta områden, med svag närvaro av konventionella banker, har både i USA och i Storbritannien etablerats en form av kreditinstitut benämnd CDFI (Community Development Financial Institution). Dessa är speciellt inriktade på långivning – och ekonomisk rådgivning – till personer och mindre företag som har svårt att få lån av det konventionella bankväsendet. Det amerikanska finansdepartementet har upprättat en speciell CDFI-fond som kapitalförsörjer det dryga tusental CDFI:er som finns runt om i USA, och privata aktörer som investerar i dessa speciella kreditinstitut erhåller skattelättnader. I Storbritannien är det i hög grad CDFI:er som kreditförsörjer *Community Interest Companies*, en ny typ av lokala företag vars överskott i allt väsentligt återinvesteras i verksamheten och som inte kan köpas upp av konventionella aktiebolag.

Det sextiotal fristående sparbanker som ännu finns kvar i Sverige kan sägas utgöra en sorts lokala offentliga kreditinstitut, där kommunfullmäktige utser hälften av de så kallade huvudmännen. Den lokala och regionala ekonomin utgör investeringsfokus för dessa banker, och överskott används främst till att stärka bankens likviditet medan en mindre del går tillbaka till bygden i form av stöd till föreningslivet etcetera.

Regeringen bör låta utreda hur sparbankernas villkor kan stärkas, samt om en CDFI-plattform skulle behövas även i Sverige. Detta bör riksdagen ge regeringen tillkänna som sin mening.

Statliga banker

Storbritannien etablerade 2012 en statlig grön investeringsbank: *Green Investment Bank*. Staten har försett banken med ett grundkapital på 3,8 miljarder pund och förhoppningen är att dessa offentliga medel ska generera en hävstångseffekt och även attrahera privat kapital till investeringar i förnybar energi, energieffektivisering, avfallshantering och annan grön infrastruktur. Investeringar i omogna gröna teknologier, till exempel vågkraft, är ofta svårt att locka privat kapital till. Det som på sikt ger stora samhällsekonomiska vinster kan i ett kortare perspektiv te sig företagsekonomiskt riskfyllt, men om offentliga medel investeras initialt så vågar ofta privat kapital följa efter. En väl kapitaliserad grön investeringsbank skulle behövas även i Sverige, för att få fart på innovation och företagande i gröna branscher. Regeringen bör

Fel! Okänt namn på

låta utreda hur en grön investeringsbank skulle kunna etableras i Sverige. Detta bör riksdagen ge regeringen tillkänna som sin mening.

I Frankrike sjösattes 2012 en statlig investeringsbank: *Banque Publique d'Investissement* (BPI). Styrningen av banken, som försetts med ett grundkapital på 21 miljarder euro, är i betydande utsträckning decentraliserad till regionerna. Innovationsstöd till små och medelstora företag hör till bankens uppdrag, liksom att stimulera framväxt av gröna jobb.

I Tyskland etablerades 1948 *Kreditanstalt für Wiederaufbau* (KfW), med medel ur Marshallhjälpen, för att bidra till återuppbyggnaden av landet efter andra världskriget. Den tyska staten äger idag 80 procent av banken och delstaterna resten. Över 90 procent av bankens utlåning lånas upp på gängse kapitalmarknader, men då detta huvudsakligen sker genom utgivning av obligationer som garanteras av staten så åtnjuter KfW goda lånevillkor. Detta i kombination med att banken inte behöver göra utdelningar till privata aktieägare, samt är undantagen från bolagsskatt, gör att den kan tillhandahålla lån till lägre ränta än privata banker. Den får emellertid inte konkurrera med dessa utan har en kompletterande funktion i lägen där privat kapital inte går att mobilisera i tillräcklig grad. Fyrtio procent av bankens investeringar under 2012 gick till klimat- och miljöinvesteringar. Utlåning till kommunala energibolag som vill satsa på energieffektivisering och utbyggnad av förnybar energi prioriteras högt av KfW.

I USA har *Bank of North Dakota* (BND), som ägs av delstaten North Dakota, rönt växande uppmärksamhet. Denna bank grundades 1919 som en följd av att delstatens lantbrukare hade svårt att få lån från etablerade storbanker. BND samarbetar nära med North Dakotas lokala banker och kreditförsörjer dessa med lågräntelån. I förhållande till folkmängden har delstaten flest *community banks* i hela USA, något som bidragit till ett vitalt lokalt näringsliv och en arbetslöshet långt under rikssnittet. Vid större infrastrukturprojekt lånar delstaten av sin egen bank, BND, och räntekostnaderna går på så vis tillbaka till statskassan, vilket drastiskt sänker totalkostnaden för omfattande projekt, något som anses ha bidragit till North Dakotas starka statsfinanser. BND är fokuserad på den reala ekonomin och ägnar sig inte åt derivathandel och liknande, och har därför gått relativt oskadd genom finanskrisen – ja, med undantag för två år har banken gått med överskott varje år under sin nu snart hundraåriga historia; en del av överskottet betalas in till delstatens finansministerium och resten stärker bankens likviditet. North Dakota är den enda av USA:s delstater som håller sig med en egen, offentligt ägd, bank. Nu efter finanskrisen växer intresset – både bland demokrater och republikaner – för den här typen av banker och i 14 andra amerikanska delstater pågår initiativ för att etablera en delstatsägd bank.

Riksbanken

Under 1800-talets första decennier gav privata banker ut sedlar i en rad länder, vilket skapade ett tilltagande kaos på penningmarknaden. Vid århundra-

Fel! Okänt namn på

dets mitt infördes i land efter land lagstiftning som gav centralbanken monopol på att trycka sedlar. Idag har alltså Sveriges riksbank, och motsvarande institutioner i andra länder och valutaområden, monopol på utgivningen av mynt och sedlar, men då dessa bara omfattar några få procent av den totala penningmängden i en modern ekonomi, så har i praktiken privata banker och kreditinstitut återtagit makten över penningutgivningen – när de beviljar sina kunder lån så ”skapar” i praktiken nya pengar, som väsentligen figurerar som elektroniska pengar i form av siffror i bankernas datorer.

Den som har makt över kreditflödena i ett samhälle bestämmer i hög grad vilka idéer som får möjlighet att förverkligas och vilka typer av företag som får chans att växa, och har på så vis ett avgörande inflytande över hela samhällsutvecklingen. Är det rimligt – eller förenligt med de bärande principerna i en demokrati – att denna enorma makt läggs i händerna på ett litet antal aktörer i finanssektorn?

Ur ett demokratiskt perspektiv ter det sig angeläget att Riksbankens makt över penningutgivning – och därmed kreditflöden – stärks. Det förs en växande internationell debatt kring markant höjda kapitaltäckningskrav för privata banker. De båda ekonomerna Jaromir Benes och Michael Kumhof, knutna till forskningsenheten vid Internationella valutafonden (IMF), har i en uppmärksam rapport fört fram tankar på 100 procent kapitaltäckning (full reserve banking). Huruvida detta är rätt väg att gå eller om Riksbankens ställning kan stärkas på andra, mindre drakoniska, sätt bör förutsättningslöst utredas. Detta bör riksdagen ge regeringen tillkänna som sin mening.

Ett starkt demokratiskt inflytande över penningutgivning och kreditflöden förutsätter även en återdemokratiserad riksbank. Det är orimligt att funktioner som på ett avgörande sätt formar hela samhällsutvecklingen flyttas ut ur demokratin och förläggs till en förment självständig riksbank, som bara svagt och indirekt kontrolleras av riksdagen. Den världsledande amerikanske ekonomen och nobelpristagaren Joseph Stiglitz menar att tiden nu är mogen att kritiskt utvärdera Reagans och Thatchers projekt att göra västvärldens centralbanker självständiga. Han framhåller att Indien, Brasilien med flera länder som inte självständiggjort sina centralbanker i själva verket klarat den senaste finanskrisen bättre än flertalet västländer. Stiglitz ställer också frågan vad som egentligen åsyftas med ”självständig” och påpekar att de som sitter i ledningarna för västerländska centralbanker naturligtvis inte befinner sig i något ideologiskt vakuum och han finner det problematiskt att de så ofta hämtas från finanssektorn, alltså den sfär som gav upphov till dagens kris.

En utredning bör få i uppdrag att ta fram en färdplan för Riksbankens återdemokratisering och hur dess uppdrag kan utvidgas till att även omfatta mål om social rättvisa och naturresurshushållning. Detta bör riksdagen ge regeringen tillkänna som sin mening.

Fel! Okänt namn på

Referenser

<http://community-wealth.org>

<http://publicbankinginstitute.org>

<http://www.greeninvestmentbank.com>

<http://www.bpifrance.fr>

<https://www.kfw.de>

The Chicago Plan Revisited, Benes & Kumhof IMF Working Paper 12/202

<http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2012/wp12202.pdf>

The Price of Inequality, Joseph Stiglitz (Allen Lane, 2012)

Stockholm den 4 oktober 2013

Valter Mutt (MP)

Annika Lillemets (MP)